

МЕТОД ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА АФЕКТИВНО ПРОФЕСИОНАЛНО БЛАГОПОЛУЧИЕ И ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ – ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА И ПСИХОМЕТРИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ергюл Таир*

Целта на настоящото изследване предполага да се провери теоретичната структура на метод за измерване на афективно професионално благополучие и някои аспекти на психично здраве, предложен от П. Уор (Warr, 1990). Представят се резултати от факторните анализи, които най-добре описват структурата на професионалното афективно благополучие, от една страна, а от друга, на психичното здраве. Също така се проследяват връзките на изследваните конструкти с определени характеристики на работата като контрол над работата и подкрепящ организационен климат, както половите и възрастовите влияния върху афективното благополучие и психичното здраве.

Въведение

Опитите за разбиране на психологическото благополучие – субективно, професионално или общо – са стремеж на различни специалисти и понастоящем се простират от области като мениджмънт, психология до медицина. Психологическото благополучие е многодименсионален конструкт, който включва както афективни (наличие на радост, наслада), така и когнитивни (удовлетвореност от живота, труда, и т.н.) елементи (Andrews & Withey, 1976). Благополучие може да се разглежда от различни насоки, като е трудно да се каже коя точно дименсия е най-важна и най-съществена за цялостното благополучие. Редица психологически изследвания са посветени на негативните състояния като част от същността на благополучието, като техният брой надвишава тези с позитивни състояния в съотношение 17:1 (Diener & Lucas, 2000). В отговор на това небалансирано отношение изследователите през по-

* Н.с. I ст. д-р Ергюл Таир – Институт по психология при БАН.
Адрес за контакти: ergyul_tair@yahoo.com

следните десетилетия започват да оценяват и позитивната страна от спектъра на емоционалното благополучие. Полето на субективното усещане за благополучие (СУБ), което оценява теми като щастие, удовлетвореност от живота, морал и т.н., процъфтява през последните години (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1997; Strack, Argyle, & Schwarz, 1991; и др. цит. по Diener & Lucas, 2000). Както подсказва и наименованието, СУБ съдържа личната оценка на индивида за собствения му живот и включва три главни дименсии – жизнена удовлетвореност, позитивен и негативен афект (Diener, 1984). Изследователите на СУБ определят важността на субективния елемент и оценяват индивидуалните мисли и усещания на личността по отношение на живота му.

Афективно професионално благополучие

Много изследвания оценяват въздействието на работата и кариерата върху благополучието и психичното здраве както в труда, така и извън него (Warr, 1990; van Katwyk, Spector, Fox, & Kelloway, 2000; Mäkikangas et al., 2007 и др.). Налице са редица инструменти за измерване на афективното професионално благополучие, които покриват специфични аспекти на удовлетвореност, отчуждение от работата, привързаността към нея, работно напрежение, депресия, бърнаут, затруднения в работата и т.н. (Cook, Herpworth, Wall & Warr, 1981). Един от подходите, провокирал научен интерес и получил отзвук извън специализираната литература, е моделът за афективно професионално благополучие, разработен от Питър Уор в края на миналия век (Warr, 1987; 1990). Неговите идеи провокират голям интерес най-вече във връзка с професионалното здраве и безопасност и повишават усещането, че стресовите условия на работа, и свързаните с тях психични разстройства, са сред най-широко разпространените заболявания в съвременната трудова среда (Ganster & Schaubroeck, 1991; Millar, 1990; и др.). Американският институт за трудова безопасност и здраве, както и Шведската правителствена комисия за трудови условия и здраве, са само два примера от усилията за идентифициране на професионалните заболявания и насърчаване на психологическото благополучие на работещите чрез национални стратегии, започнали още през 90-те години на миналия век (Sevastos, Smith, L. & Gordery, 1992).

Настоящата работа се фокусира върху модела на П. Уор и метода, който предлага, за афективно благополучие и някои аспекти на психично здраве (Warr, 1987; 1990). Теоретичната рамка на предлагания модел допуска, че афективното благополучие е по-широко понятие от трудова удовлетвореност, докато от своя страна, психичното здраве е по-широко понятие от афективно благополучие. Следвайки модел, подобен на разработките на Уотсън и Телегън (Watson & Tellegen, 1985), както и на Бърк и колеги (Burke, Brief, George, Roberson, & Webster, 1989), П. Уор дефинира афективното благополучие чрез двете основни дименсии на удоволствие и възбуда (фиг.1). Използвайки тези дименсии, той описва както съдържанието, така и интензитета на усещанията, които са свързани с работата, и изобразява афективното професионално благополучие с 3 ключови оси: 1) удоволствие–неудоволствие; 2) тревожност–доволство и 3) депресия–ентузиазъм (Warr, 1987; 1990). По-късно, обозначава втората ос като тревога–комфорт (Warr, 1994; 2007).